A close-up, high-contrast portrait of a man with light brown, wavy hair and blue eyes. He is looking slightly to the right of the camera with a neutral expression. The background is dark, making his face the central focus.

Jan Schouten

Ondernemer
in psychologie

een biografie

DE PUBLISHERS

JAN SCHOUTEN, ONDERNEMER IN PSYCHOLOGIE

Voor Harrie.

*Altijd op zoek naar warmte.
En een betere wereld.*

Jan Schouten

Ondernemer
in psychologie
een biografie

FRANS VAN GAAL

DE COPUBLISHERS

ISBN	978 94 6296 168 5
NUR	801
Thema	DN
Trefwoord	Ondernemerschap, psychologie, biografie
Uitgever	De CoPublishers
Omslagontwerp	Suzan van Lieshout, VLVI, Nijmegen
Foto cover	Mark Prins
Binnenwerk	Andre Klijsen, Villa Y, Henxel
Auteursbegeleiding en redactie	Monique Lindzen de Contentbouwers, Zaltbommel
Drukproef	Rianne de Klerk, Klerkenwerk, Den Haag
Drukwerk	Balmedia, Schiedam

©2020 De CoPublishers en Frans van Gaal

De CoPublishers is een label van Van Duuren Management.

Niets uit dit boek mag worden overgenomen zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgever. Wil je iets overnemen, neem dan contact op met de uitgeverij: info@vanduurenmanagement.nl.

Ondanks alle zorg die we aan dit boek besteed hebben, kan noch de auteur, noch de redactie, noch de uitgever enige aansprakelijkheid aanvaarden voor de schade die het gevolg is van eventuele fouten in deze uitgave.

1 Een verlegen jongen die opvalt

‘De eerste vijf jaar van mijn leven was er oorlog en heb ik mijn vader helemaal niet gezien. Alles was toen behoorlijk bedreigend; we woonden vlak bij het Bezuidenhout in Den Haag en de V2’s vlogen over ons heen en daar sta je dan als kind tegenover. Ik zal het nooit vergeten: op een nacht schuilde ik met mijn moeder terwijl er, hoorde ik later, even verderop honderden mensen stierven.’

Jan Schouten wordt op 5 oktober 1940 geboren in Voorburg bij Den Haag als eerste kind van Hein Schouten en Gretha Zegwaard. Op 10 november 1938 trouwden ze met elkaar in het Groningse Haren.

Hein heeft er heel wat voor over om het huwelijk te sluiten: hij verruilt zijn doopsgezinde geloof voor dat van de katholieke kerk – Gretha is katholiek – en ziet zich gedwongen om zijn studie rechten in Groningen af te breken. Hein wilde advocaat worden, maar was bij die ambitie afhankelijk van een toelage van zijn vader Jan Schouten sr., rector van het Bataafsch Lyceum in Batavia (nu Jakarta) in Nederlands-Indië.

Huwelijksfoto van Hein Schouten en Gretha Zegwaard

Jan Schouten daagt zijn kinderen uit het beste uit zichzelf te halen. Daarin stelt Hein hem aanvankelijk niet teleur. Maar als man met een doopsgezinde achtergrond is vader niet gelukkig met de bekering van zijn zoon tot het rooms-katholieke geloof.

Jan sr., van huis uit doopsgezind, studeerde in 1916 af in theologie en filosofie aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. Hij stond zelfs op de nominatie om beroepen te worden als dominee, maar koos uiteindelijk voor een andere, zakelijke loopbaan. Maar hij is wel 'proponent van de Doopsgezinde Sociëteit'. Hij mag dus preken. Als doopsgezinde maakt Jan Schouten sr. deel uit van de vrijzinnig protestantse richting. In die dagen ben je dan ook lid van de v.p.r.o., een omroep waar Jan sr. regelmatig een praatje voor de radio verzorgt. Traditioneel heeft Jan sr. als doopsgezinde zijn bedenkingen bij de militaire dienst en wapens.

Had vader Jan doorbetaald, dan had Hein zijn rechtenstudie aan de Groningse universiteit kunnen afronden. Nu heeft Hein geen toelage meer. Hij moet zijn studie afbreken en gaat aan het werk in het leger. Ook dat zou niet de keus van zijn vader Jan sr. geweest zijn.

Majoor Hein Schouten decoreert luitenant Lemmens voor zijn rol bij de Watersnoodramp

De grootscheepse mobilisatie van dienstplichtige soldaten als gevolg van de oorlogsdreiging in 1939 biedt uitkomst. De soldaten hebben leiding nodig en zo werft het Ministerie van Oorlog mannen die gestuurd hebben en het voorbeeld kunnen geven. Hein maakt indruk, alleen al door zijn verschijning. Hij is charismatisch, charmant, welbespraakt en met een lengte van meer dan 1,90 meter. heeft hij een natuurlijk overwicht. Hein meldt zich in zijn huwelijksjaar aan bij het Ministerie van Oorlog en wordt beroepsmilitair. Hij doet waar hij voor aangenomen is en levert zijn bijdrage aan de organisatie van de grootscheepse mobilisatie. Hij voorziet vier kazernes van manschappen, infanterie en ander materieel.

Onderduiken

De oorlog is in 1940 onvermijdelijk. Als de Duitsers binnenvallen, is het Nederlandse leger geen partij. In de nacht van 15 mei 1940, vijf dagen na de inval van de Duitse troepen, capituleert Nederland. Het Nederlandse leger wordt gedemobiliseerd. Veel officieren lopen het gevaar als krijgsgevangene te worden ingerekend. Hein moet de veiligheid opzoeken bij onderduikadressen en komt zo in Noord-Limburg terecht, eerst bij de familie Huijs-Driessen, eigenaar van drukkerij Mercurus en uitgever van de *Tegelensche Courant*. Daarna duikt hij, steeds met hulp van goed georganiseerde verzetsgroepen in het noorden van Limburg, onder in het nabijgelegen Horst. Als Gretha op 5 oktober 1940 bevalt van haar zoon Jan, is ze alleen.

Hein krijgt in Horst gezelschap van zijn zwager, Jan den Hartog, getrouwd met een zus van zijn vrouw Gretha, Mila genaamd. Jan komt uit Groningen maar het is inmiddels een 'nationaal geheim' dat het noorden van Limburg veilige onderduikadressen biedt. Hein en zwager Jan voelen zich goed beschermd door een netwerk van vaderlandslievende Limburgers. Zo kan Hein het er zelfs wel op

wagen af en toe naar Voorburg te reizen om zijn vrouw te ontmoeten. Ontspannen is de reis zeker niet. Hein moet op zijn hoede zijn, als onderduiker, maar ook als verzetsman. 'Hij heeft dik in het verzet gezeten,' schrijft een redacteur van *Het Nieuw Israëli-tisch Weekblad* in januari 1977. Hein Schouten is de spin in het web in de organisatie die de radioverbindingen voor verzetsgroepen in Noord-Limburg organiseert. Pakt de bezetter Hein, dan is het verzet heel kwetsbaar. Toch zet hij zijn bezoeken aan zijn vrouw door en dat blijft niet zonder blijde gevolgen: op 3 oktober 1941 wordt een tweede kind geboren, Hans Schouten.

Jan met zijn jongere broer Hans

Gretha woont tussen 1941 en 1945 grotendeels alleen met Jan en Hans in Voorburg. Zoals alle inwoners hadden ze het zonder gaarkeuken niet gered. In de hongerwinter blijft het gezin daardoor hongerodeem bespaard. Maar honger en ontberingen zijn er wel. Op 3 maart 1945 schrikt het gezin wakker door het vergissingsbombardement. Gretha ziet vlak na het bombardement drommen mensen in pyjama door de Laan van Nieuw Oost-Indië lopen richting Voorburg. Veel inwoners zijn gewond. Hun huizen verwoest. Gretha moet haar kinderen in doodsangst troosten en beschermen en zit zelf vol vragen. De oorlog was toch op zijn einde en dan dit?

Vergissingsbombardement

Op zaterdag 3 maart 1945 in de vroege ochtend vertrekken 61 middelzware bommenwerpers (49 Mitchells en 12 Bostons) van Melsbroek bij Brussel en van Vitry-en-Artois in Noord-Frankrijk. Opdracht: het vernietigen van enkele V2-gerelateerde doelen in Den Haag. 56 bommenwerpers bereiken het doelwit; de overige toestellen keren vanwege kleine technische problemen voortijdig om. De overgebleven vliegtuigen richten zich op het Haagse Bos. Daar bevindt zich een opslagplaats van Duitse raketten, de V2-raketten.

De eerste bommenwerpers arriveren om 9.08 uur boven Den Haag. Door een fout in de opdracht gooien de vliegers hun bommen echter niet boven het Haagse Bos uit maar in de woonwijk het Bezuidenhout, zuidelijk van het Haagse Bos en ook op het Korte Voorhout.

In de bomen

Als de oorlog voorbij is, wordt Hein Schouten in Apeldoorn gelegerd. Hij werkt voor de Koninklijke Marechaussee in de Koning Willem II kazerne. Het gezin Schouten telt nu drie kinderen, Jan, Hans en Hein jr. (1946). In 1948 bevalt Gretha van dochter Anneke.

Geruisloos verloopt het verblijf in Apeldoorn niet. De zesjarige Jan denkt weer even dat het oorlog is als op 7 oktober 1946 een jachtvliegtuig van de Marine Luchtvaartdienst bij Apeldoorn crasht. De piloot van het toestel vliegt heel laag over en botst door een mislukte stunt met zijn toestel tegen de Christelijke HBS aan de Jachtlaan. Een brandstoftank komt hierdoor los en belandt op het dak van de gymzaal van de school. Op dat moment geeft gymleraar Dobbenga 27 leerlingen les. De brandende vliegtuigbenzine verspreidt zich als een vuurbol door de zaal, dakbalken komen brandend naar beneden en de verzengende hitte maakt direct slachtoffers; enkele leerlingen sterven vrijwel onmiddellijk. De anderen rennen in paniek alle kanten op en sommigen springen uit pure wanhoop in de vijver naast de school. Uiteindelijk komen 22 jongens om. De moeder van de piloot overlijdt door de gebeurtenissen aan een hartaanval.

Het gezin Schouten ziet op de dag van de begrafenis een indrukwekkende stoet langskomen met 23 doodskisten. Tijdens het voorbijtrekken van de stoet is het stil, doodstil.

De oorlog is ook 'aan tafel' een vaak terugkerend onderwerp. Vader Hein laat tijdens het eten met zijn gezin weleens wat los over de kazerne. In oorlogstijd is het complex een van de beruchtste gevangenissen van Nederland. De Duitsers sloten er leden van het ondergronds verzet op, evenals politiek andersdenkenden, opgepakte onderduikers en werkweigeraars. Hein verzucht dan weleens: 'Wat heb ik geluk gehad in de oorlog als onderduiker. Ik voelde mij echt beschermd.'

Apeldoorn is gedurende de tweede helft van de oorlog ook nog eens het hoofdkwartier van het Duitse opperbevel. Beruchte nazi's als Arthur Seyss-Inquart en Hans Rauter hielden er kantoor omdat ze Den Haag vanwege de aanwezigheid van verzetsgroepen te gevaarlijk vonden.

Soms laat vader Hein weleens wat los over de oorlog om dan ineens over iets anders te beginnen.

Jan is vol bewondering voor zijn vader als hij over de oorlog vertelt. Dan vraagt Jan door als vader hem op bed legt. 'Heb je weleens iemand doodgeschoten?' Zijn vader wendt dan de blik af. Vrolijk wordt Jan niet van de oorlogsverhalen. Bovendien, al te vaak merkt Jan dat zijn vader er niet over wil praten. Laat zijn vader wel wat los, dan denkt Jan: pa durfde wel, maar moet toch ook heel vaak bang zijn geweest.

Onbezorgde vrolijkheid is er aan tafel bij de Schoutens niet. Verstrooiing en vermaak zoekt Jan op andere plekken, met zijn jonge schoolvriendjes bij de avontuurtjes bij AGOVV, de Apeldoornse Geheelonthouders Voetbal Vereniging. In de jaren dat Jan met zijn ouders in Apeldoorn woont, beleeft AGOVV de beste seizoenen in haar bestaan en is in 1948-1949 zelfs kandidaat om landskampioen te worden. Geld voor een entreekaartje heeft schoolgaande Jan niet. Vader Hein is allerminst voetballiefhebber en voelt zich niet geroepen met zijn zoon te gaan kijken. Voetbal is niet Heins sport en dat hoeft het dan ook niet van zijn kinderen te zijn.

Zonder geld maar op zoek naar jongensvermaak doet Jan wat zoveel leeftijdsgenootjes doen: in een boom rondom dat knusse stadionnetje Berg en Bos klimmen en dan maar kijken op enige afstand en hoogte. Is dat op zich al een onvergetelijk avontuur, Jan ziet ook spannende wedstrijden. 'Ik was erbij op 26 mei 1949 toen AGOVV tegen het Bossche BVV speelde. Het ging om het landskampioenschap. BVV won met 2-1. Maar het was zo spannend dat voetbal me niet meer losgelaten heeft.'

Gezien en gezaghebbend

In de loop van 1949 verhuist het gezin naar Venlo. De familie betreft een woning aan de Hertog Reinoudsingel 106, niet ver van de parochiekerk van de Heilige Familie. Vader Hein Schouten gaat aan de slag bij het Regiment Limburgse Jagers, gelegerd in de Frederik Hendrik kazerne. Aanvankelijk geeft hij leiding aan de rijopleidingen en daarmee de militaire rijsschool. Na enige tijd zet hij zich in voor de ontwikkeling van de Nationale Reserve.

Hein Schouten went gemakkelijk in Venlo. Zat hij niet veilig ondergedoken bij gastvrije en hulpvaardige Limburgers in het nabijgelegen Tegelen en Horst? Hij keert terug als majoor bij de Limburgse Jagers en weet wat hem te doen staat in Venlo: zich aanpassen aan de katholieke gemeenschap. Dat kan Hein en hij merkt al gauw dat katholiek zijn in Venlo werkt als smeerolie. 96% van de bevolking is katholiek. Was hij doopsgezind gebleven, dan was toegang tot de Venlose samenleving heel wat moeilijker geweest. Dan was Venlo de gesloten gemeenschap gebleven zoals het voor veel andere vreemdelingen was. Maar Venlo is ook garnizoensstad, dus gewend aan militairen uit den vreemde. Dat Hein Schouten met zijn gezin een onbeschadigde en ruime woning in een goede buurt krijgt, symboliseert de positie van de militair in Venlo. In 1950 moet je als 'vreemdeling' ijzersterke argumenten hebben om in Venlo een huis te krijgen. De stad oogt in 1950 op veel plekken nog als een ruïne. Van de 7.572 huizen die er voor de oorlog waren, zijn er in 1945 bijna 6.000 zo beschadigd dat ze nauwelijks bewoonbaar zijn.

Toch gaat de na-oorlogse woningnood niet helemaal aan het gezin voorbij. De familie heeft het huis niet voor zich alleen. Hein Schouten jr. vertelt: 'Mevrouw Kool en haar zoon woonden ook in ons huis. Ze gebruikte twee kamers en de keuken. Als klein ventje schrok ik eens midden in de nacht wakker. Mevrouw Kool schreeuwde het uit. Ze zag haar zoon dood liggen. Hij had kanker.' Kort na zijn overlijden verhuist mevrouw Kool en is het hele huis voor de familie Schouten. 'Keken we uit het raam, dan voelden we ons wel bevoorrecht. Daar stonden hele kleine noodwoningen,' vertelt Hein jr.

De Hertog Reinoudsingel ligt binnen het parochiegebied van de Heilige Familiekerk, 'een heel katholiek buurtje', herinnert zoon Hein zich. 'Stel je voor: naast ons woonde de pastoor met twee dienstmeiden. Op 112 woonden weer twee kapelaans. Maar moeder is heel onafhankelijk. De pastoor komt langs. Hij zegt: 'Mevrouw, ik zie u bijna nooit in de kerk. Kan dat niet beter?' Waarop moeder antwoordt: 'Meneer pastoor, mijn gezin is mijn gebed.'

Als voorman van de Limburgse Jagers in de toen 'beroemde' Frederik Hendrik kazerne is majoor Hein Schouten een geziene man, en later, als hij districtscommandant van de Nationale Reserve is, blijft hij gezaghebbend. Hij groeit uit tot boegbeeld van dit onderdeel in Noord-Limburg. Iets wat hij ook ambieert.

Hein is een bekende 'Venlonaar'. Als actief lid van watersportvereniging 'De Maas' in Venlo maakt hij zich sterk voor een jachthaven. 'Zo zet Venlo zich op de kaart op het gebied van watertoerisme,' houdt hij een journalist van het *Limburgsch Dagblad* op 8 december 1955 voor.

Gretha Schouten, Hans, Hein, Jan en Anneke

Staande houden

Jaren later blikt Jan terug op zijn eerste Venlose jaren. Hij bezoekt rond 1950 samen met zijn broer Hans de katholieke Martinusschool, in de schaduw van de Martinuskerk. De school wordt geleid door fraters. De Venlose tongval is overal aanwezig. De tienjarige Jan moet wennen aan zijn nieuwe woonplaats en het typische dialect. Venlo is een gesloten 'dorp'. Wie er vandaan komt, voelt zich geborgen in de naar binnen gerichte gemeenschap, maar kom je van buiten, dan ben je niet zomaar welkom, noteert Venloos stadsdichter, schrijver en muzikant Frans Pollux in 2010 nog. Jan Schouten ondervindt het rond 1950 aan den lijve. 'Je wilt erbij horen, maar je staat er toch buiten. Voor mij betekende dat toen al dat er een soort van programma is; alles wat ik in mijn leven wil bereiken, moet ik zelf doen,' zegt Jan in een interview in 1999.

*Alles wat ik in mijn leven wil bereiken,
moet ik zelf doen.*

Hij trekt een grimas als hij zich een belangrijk voorval uit die tijd herinnert. In het begin van de jaren vijftig repatrieert Jans vader onder meer militairen uit Nederlands-Indië. Daar zitten ook militairen uit Limburg bij. Hij vaart met een in die dagen wereldberoemde boot met de naam General Sturgis. Jan vertelt hierover: 'Hoor hoe dat klinkt! Wij kinderen moesten dat als het ware instuderen.' Midden op het schoolplein vraagt broeder Servatius Jan waar zijn vader is. Op trotse toon antwoordt Jan: 'Die zit op de General Sturgis.' Broeder Servatius roept alle kinderen om zich heen en herhaalt de vraag. Hij wil de naam van de boot nog eens horen. De harde 'g' van Hollandse Jan is groepsvermaak voor de broeder en de leerlingen. Jan vertelt: 'Ik gaf telkens in Hooghollands hetzelfde antwoord over die boot met die betoverende naam. Ik bleef dus doorpraten, hield me staande en dat was belangrijk, ook in mijn verdere leven.'

Jan doet dan nog zijn uiterste best om vooral aardig gevonden te worden. Hij gaat braaf naar de kerk, zingt in het kerkkoor en zoekt het nog niet op om op te vallen. 'Hij was aardig, zo aardig dat het overging in verlegenheid. Hij was zo verlegen als een witte muis,' schrijft zijn vriend Dolf Hellwig in *Een impressionistisch portretje van de heer Jan Schouten*. Jan krijgt dit portret als hij op 5 oktober 1990 50 jaar wordt.

Uit de Gooi- en Eemlander van 11 oktober 1950

Amerikaans eten niet stevig genoeg voor Hollandse jongens

Gistermiddag om kwart over drie is te Amsterdam de debarkatie begonnen van de 1301 militairen, vrouwen en kinderen, die met het troepentransportschip General S.D. Sturgis uit Indonesië naar het vaderland zijn teruggekeerd. Een van de artsen van de vaste staf, kapitein Van Duin, vertelt dat er slechts één ernstig ziektegeval is geweest tijdens de reis. Een baby van elf maanden oud wordt op het nippertje van de dood gered.

De manschappen hebben weinig recreatie gehad aan boord, omdat het schip volgens Amerikaanse methoden geheel als troepenschip was ingericht. Voordat de Sturgis naar Jakarta kwam bijvoorbeeld, vervoerde het 2.400 Amerikaanse soldaten naar Korea. Dat is een heel wat groter aantal dan met Nederlandse troepentransportschepen vervoerd kan worden.

Over het eten klagen de soldaten in het algemeen niet. Het was natuurlijk typisch Amerikaans voedsel, uitstekend bereid met veel kip, kalkoen, zalm of vlees, maar niet stevig genoeg voor een Hollandse jongen. 'Het begon ons op den duur te vervelen en we verlangden erg naar een degelijke Hollandse stampot, maar slecht was het zeker niet,' zo vertelt een van de soldaten.

Vaderlandslievend

Vraag je Jan Schouten nu naar het huis waarin hij opgroeide, dan zegt hij: 'Ik zie nog die grote boekenkast staan. Daar stonden de boeken van Pearl Buck en van Anton Roothaert, bekend van de roman *Dr. Vlimmen*. In de kast stond ook een boek over de koran.'

Een van de eerste boeken die Jan Schouten leest, is *Huib, broer van de watergeus*. De schrijver, Pieter de Zeeuw (1890-1968), is hoofdonderwijzer en kinderboekenschrijver. Hij schrijft vooral kinderboeken met een vaderlandslievende boodschap. Jan Schouten vertelt: 'Ik heb de boeken van De Zeeuw verslonden. Altijd weer vaderlandslievend en hij was natuurlijk op de hand van de protestanten, de mensen van "het nieuwe geloof". De opstand tegen Spanje was ook zo'n onderwerp. En wat dacht je van Nederland als ontdekker van Amerika. De verdiensten van het Hollandse volk stonden bij deze man wel voorop. We werden ermee opgevoed.'

Bij ons kwam de hele wereld binnen.

En dat sluit aan bij andere herinneringen. Jan vertelt: 'Bij ons thuis kwam de hele wereld binnen. Vader was een geëngageerd mens, met grote interesses.' En dat blijkt. Jan is acht jaar, het gezin woont nog in Apeldoorn, en het is 20 februari 1948. Ze luisteren naar de radio. De communisten hebben in Tsjecho-Slowakije de macht gegrepen. Lang leek het of dat land democratisch zou blijven en zelfs de Amerikaanse Marshallhulp zou aanvaarden. Maar dan zijn er de communisten met hun staatsgreep. Hein Schouten ontsteekt in woede: 'De verdomde communisten. Is er dan niemand die ze een halt toeroept?! Het is toch een schande dat die communisten zo hun gang kunnen gaan.' Jan vraagt op bedeesde toon: 'Waarom is dat zo erg, pa?' Hein Schouten vertelt hem het verhaal van Jiri Horak in Brodce, een klein dorp, op 200 kilometer van Praag: 'Stel je voor, je werkt heel hard en bouwt een mooi glasfabriekje op. Je maakt mooie vazen. Het is jouw vakmanschap, het zijn jouw centen. En dan pakken die communisten jou je eigen fabriek af. Je krijgt als eigenaar meteen een baas boven je, zo'n communist die niets anders kan dan zijn ellebogen gebruiken.' Het verhaal maakt indruk op Jan. Als Hein Schouten leest over de reactie van de Nederlandse communisten, wordt hij zo mogelijk nog bozer. Het dagblad *De Waarheid* van de CPN noemt de machtsovername door de communisten een grote overwinning op 'de reactie'. Hein laat het er niet bij zitten en wordt actief voor het Instituut (comité) Steun Wettig Gezag, een samenwerkingsverband van voormalige verzetsorganisaties en andere groepen die het wettig gezag in de internationaal roerige tijden wilden steunen. In 1948 gaat het vooral om 'de dreiging van het communisme'. Hein Schouten kan zo zijn activisme ontplooiën, meer dan bij de Limburgse Jagers. Steun Wettig Gezag wordt de promotor van de Nationale Reserve, een

leger van vrijwilligers. Hein gaat voorop. Eenmaal in Limburg geeft hij overal voorlichting over het werk van de Nationale Reserve. Zijn vrouw vergezelt hem vaak.

Trouw 8 juli 1949 over het Nederlands Instituut Steun Wettig Gezag

Met volledige instemming en medewerking van de Regering werd opgericht een burgerlijke organisatie, het Nationaal Instituut Steun Wettig Gezag, dat zich ten doel stelt bij ons volk het besef wakker te roepen, dat het noodzakelijk is een veiligheidsapparaat te hebben. Dat de noodzaak hiertoe te komen in ons land bestaat, zal eenieder duidelijk zijn die beseft dat het grootste deel van ons leger zijn taak in Indonesië moet vervullen; dat in ons land communistische destructieve krachten werkzaam zijn ter ondermijning van het wettig gezag en dat de internationale situatie zodanig is, dat een gewapend conflict nog steeds tot dé ernstige mogelijkheden behoort.

Vanuit het Instituut pakt het comité Steun Wettig Gezag de activiteiten op en wil daarom een aantal vrijwilligers bijeenbrengen, dat tijdelijk de taak van het leger kan overnemen. Zouden thans lichteningen moeten worden opgeroepen, dan zou zulks een verdere ontwrichting van het economische leven betekenen, nu reeds zoveel jonge mannen in ons leger in Indonesië aan bedrijfs- en overheidsinstanties zijn onttrokken.

Vader Hein is 'beroepshalve' anti-communist en van nature vrijheidslievend. Zijn Nationale Reserve is immers opgericht vanwege het 'communistisch gevaar'. Dwang en moeten liggen hem van nature niet. Hij houdt zijn kinderen de 'westerse waarden' voor. En dat betekent dat je veel zelf in handen hebt als je maar aanpakt. Later zal Jan zeggen: 'Bij ons thuis heerste een sfeer van aanpakken.'

Nationale Reserve

Na de Tweede Wereldoorlog ontstaat de behoefte aan een snel inzetbare, vrijwillige reserve-eenheid voor de verdediging en beveiliging van het eigen grondgebied. Een groot deel van de Nederlandse strijdkrachten verblijft in Indonesië. Tegelijkertijd neemt de dreiging van de Sovjet-Unie toe. Dit leidt tot de oprichting van de Nationale Reserve op 15 april 1948, een vrijwilligerscorps naast het beroepsleger.

Tezelfdertijd overwegen in Nederland verschillende groepen, verontrust door de zich steeds sterker manifesterende communistische expansie, initiatieven tot daadwerkelijke steun aan de wettige regering. Mensen voortgekomen uit de Bijzondere Vrijwillige Landstorm en de voormalige paramilitaire verzetsorganisaties plegen onderling overleg, waarbij ook vertegenwoordigers van de voornaamste politieke partijen zijn betrokken. De gebeurtenissen in Tsjecho-Slowakije in 1948 zijn voor ruim 15.000 studenten aanleiding om uitdrukking te

geven aan hun verwachting dat de Nederlandse regering een beroep op hen zal doen. Op 5 oktober 1948 meldt de Staatscourant officieel dat de Nationale Reserve is opgericht. Zo houdt de regering vaderlandslievend Nederland in de hand.

Hein Schouten dient zich met zijn corps reservisten als vanzelfsprekend aan voor hulpverlening bij de Watersnoodramp van 1953. 'Hij was daar heel trots op, maar ook weer snel gefrustreerd,' aldus Hein Schouten jr. Veel reservisten voelen zich immers niet serieus genomen. Er is in die eerste februaridagen van 1953 een schreeuwende behoefte aan hulpverleners. Hein Schouten mobiliseert veel Limburgse reservisten voor de hulpverlening en krijgt er als teken van dank en bij wijze van onderscheiding een gouden pennenset voor. Hij zal de pennen zijn leven lang gebruiken. Heins 'missionaire' arbeid voor de Nationale Reserve krijgt zo erkenning van zijn manschappen in 1953.

In de maand september van dat jaar mogen 450 vrijwilligers van 'zijn' district Limburg van de Nationale Reserve figureren in de door MGM uitgebrachte film 'The true and the brave' met onder meer de beroemde Amerikaanse filmacteur Clark Gable in de hoofdrol. Jan Schouten is vol bewondering voor zijn vader, had ook wel figurant willen zijn en scheidt er als dertienjarige puber over op bij zijn klasgenoten.

Zijn vader organiseert de reservisten die als 'drie Engelse compagnieën, volledig toegerust met mortieren, stenguns, mitrailleurs en andere handvuurwapens' figureren in de film. Het is een mooi verzetje en het levert de figurant 25 gulden per dag op. Negen door Schouten geleide reservisten begeleiden het MGM-filmteam tijdens het verblijf in Nederland. Als minister van Oorlog Cornelis Staf (1905-1973) ervan hoort, is hij verontwaardigd en verklaart dat de reservisten zich 'onwaardig' gedragen. Alsof ze niets anders te doen hebben. Hein Schouten voelt zich door de legerstaf miskend. Hij weet: zijn Nationale Reserve is niet onomstreden bij het ministerie. 'Dat zal het dus wel zijn,' zegt hij tegen zijn zoon Jan, die zijn vader vraagt waarom de minister boos is. Hein voegt eraan toe: 'Maar mijn soldaten worden nu eindelijk eens in het zonnetje gezet. Dat verdienen ze.'

'Doopsgezind katholiek'

Op 19 maart 1953 ziet de jongste Schouten het levenslicht, een zoon. Een opgewekte vader Hein huft over de tuinscheiding en belt aan bij de buurman, de pastoor. Hein sr. zegt: 'We hebben een nieuwe zoon. Wilt u hem dopen?' De pastoor antwoordt: 'Hoe gaat hij heten?' Hein, op zijn beurt: 'Arie-Witte.' De pastoor weer: 'Oh, dat zijn geen heiligennamen. Dan kan ik hem niet dopen.' Hein laat zich niet uit het veld slaan. Een dag later belt hij weer aan bij de pastoor. Hij zegt: 'Mijnheer pastoor, de naam "Arie" is afgeleid van de Heilige

Arianus en de naam “Witte” is een afgeleide van de heilige Widukund, leider van het Saksische Volk, uit het begin van de jaartelling.’ De pastoor antwoordt: ‘Dat verandert de zaak. Ik zal hem dopen.’

Doopsgezind als hij is opgevoed, hecht vader Hein aan de doop. Hij leerde dat deze inwijding zo belangrijk is dat deze eerst plaats kan vinden als de dopeling zelf kan oordelen. In de RK-kerk vindt de doop onmiddellijk na de geboorte plaats. Daar wil Hein zich wel aan aanpassen, maar dan moeten er wel getuigen zijn. Zo krijgt de ‘roomse’ plechtigheid voor Hein dan toch een legitiem karakter. Hein vraagt zijn zoon Jan of hij een van de getuigen wilde zijn. Jan vindt het maar niets. Vader Hein is overtuigd van zichzelf en van wat hij wil. ‘Ons JA is JA en ons NEE is NEE!’ luidt een doopsgezind adagium. Hein jr. vertelt: ‘Na erg lang aandringen van vaderszijde en na een lange – in het huis hoorbare – huilpartij op zijn slaapkamer ging Jan dan toch maar akkoord met zijn rol als getuige.’ ‘Van iedereen had hij wel het lieverdje willen zijn. Soms gaf het grote problemen, omdat Jan dingen die hij niet wilde, niet goed durfde weigeren. Als oudste van ’t gezin kreeg hij soms verantwoordelijkheden toebedeeld die hem aan het huilen brachten maar omdat hij niet onaardig kon zijn, aanvaardde hij ze toch. Zo was hij toen,’ verhaalt Dolf Hellwig.

‘De deuren open’

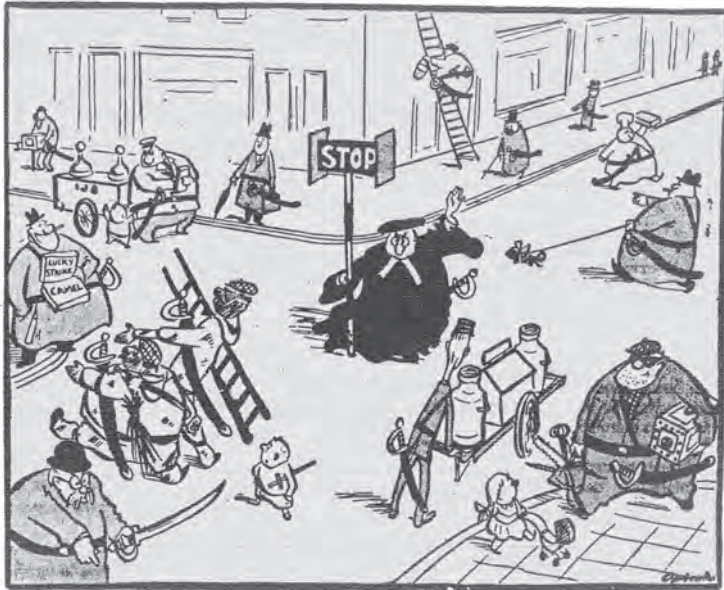
Hein Schouten moet in de jaren vijftig knokken voor het voortbestaan van ‘zijn’ Nationale Reserve.

Medio 1956 telt de Nationale Reserve 12.967 man. Het is een ‘papieren sterkte’, want velen voldoen niet aan hun opkomstverplichtingen. Er worden mensen ontslagen. De regering overweegt de Nationale Reserve op te heffen. ‘Wat is nog eigenlijk het nut van deze organisatie?’ is een vraag die steeds luider klinkt in legerkringen.

Maar dan wordt het november 1956. Op 3 november treedt de nieuwe, niet-communistische regering van Hongarije uit het Warschaupact en kondigt een neutrale status aan om de Sovjet-Unie geen gezichtsverlies te bezorgen. De Sovjet-Unie mag niet het gevoel krijgen dat ze bedreigd wordt. Intussen worden ook de gevangenen bestormd en gevangenen, onder wie kardinaal József Mindszenty, bevrijd. Op 4 november is het voorbij. De troepen van het Warschaupact vallen Hongarije binnen en slaan een opstand neer die dertien dagen duurde. Boedapest wordt omsingeld en de tanks rijden binnen.

Overall in Nederland worden demonstraties en bijeenkomsten georganiseerd uit solidariteit met de Hongaarse opstandelingen. Grote groepen, voornamelijk jongeren, bestormen Felix Meritis in Amsterdam, het gebouw waar de Communistische Partij Nederland (CPN) zetelt en het dagblad *De Waarheid* wordt gedrukt. Simon Carmiggelt (1913-1987), de gematigde en brave schrijver, hoort zelfs bij de stenengooiers. ‘Machteloos zien wij toe, hoe opnieuw het Hongaarse volk op

beestachtige wijze wordt vertrapt door de Russische despoten,' schrijft het sociaal-democratische *Vrije Volk* op 5 november 1956.

'Iedereen bij de vrijwillige politie.' Opland plaatst er in 1948 vraagtekens bij

Hein Schouten weet dat hij waakzaam moet zijn. Op verschillende plaatsen in het land lopen de afhankelijkheidsbetuigingen voor de Hongaarse opstandelingen uit de hand en eindigen in relletjes. Mogelijk moet Hein met zijn reservisten optreden om de orde te handhaven. De Koude Oorlogssfeer wordt zo dreigend dat de mensen bang zijn voor oorlog.

De sfeer thuis laat de zestienjarige Jan Schouten niet koud. Hij vertelt: 'We sliepen thuis met de deuren open omdat mijn vader opgeroepen kon worden voor de mobilisatie vanwege de opstand in Hongarije. De Rus kon binnenvallen. We sliepen met de pantoffels bij de deur.'

Jan zit op dat moment op het St. Thomascollege. Hij krijgt veel mee van de algehele verontwaardiging. 'De triomf van het kwaad' luidt de titel van een oproep aan de hele schoolgemeenschap in *Tolle Lege*, het tijdschrift van de school. 'Het kwaad heeft gezegevierd. Bestrijden we het, nu en allereerst met gebed, gebed voor Hongarije, voor de wereld en de Kerk.' Jan bidt mee.

Veranderde mentaliteit

'Al m'n roete goan draon!' weeklaagt de Madame van de Campagna, het buiten-goed van de Paters Jezuiten, dat op de heuvelrand boven het Jekerdal ligt. Op 17 november 1956 is dit gebied even buiten Maastricht het toneel van een levens-echte oefening van de Nationale Reserve in Limburg. Hein Schouten is er als commandant van de reservisten in Limburg van het begin tot het einde bij.

Het *Limburgs Dagblad* schrijft: 'Wij hebben die typisch-vaderlandse eigenschap om militaire oefeningen als grappen te beschouwen, maar dat ligt aan onze generatie. Wat thans de soldaten doen is héél wat anders dan de gemoedelijke lijntrekkerij van dertig jaar geleden.'

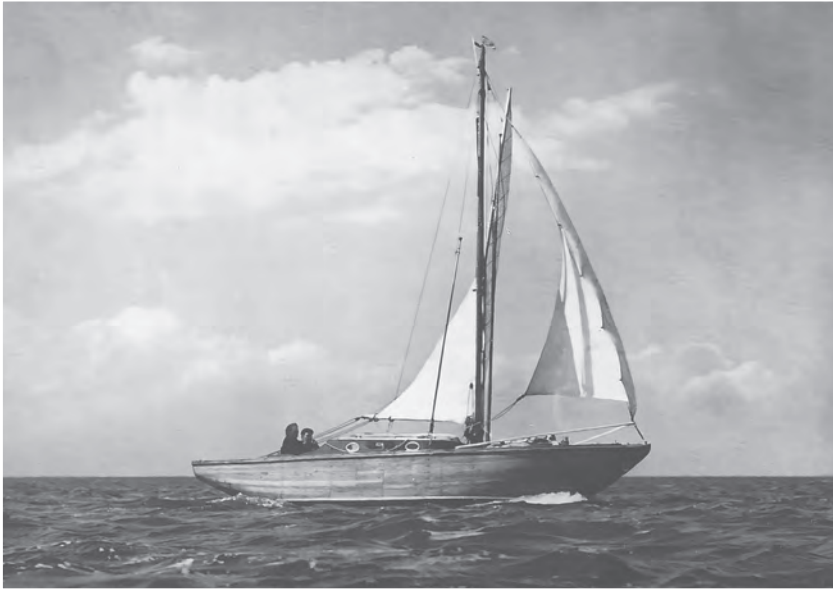
Maar nu is daar de Hongarije-crisis. De redacteur: 'Er is sedertdien wel iets gebeurd en iedereen is ervan doordrongen, dat er nog wel weer eens iets zou kunnen gebeuren. En daarom telt ook Limburg honderden vrijwilligers, die in de SWG met ernst en toewijding oefenen, hun vrije avonden offeren. En daardoor is zo'n nachtoefening om de drommel geen flauwekul, waar de burgerij mees-muilend naar gaat kijken.'

Hij vervolgt: 'Wanneer de mitrailleurs ratelen, de mortieren dreunen en de lichtkogels telkens het gevechtsterrein in helder licht zetten, dan wordt ook de onpartijdige toeschouwer bevangen door het oorlogsvuur.'

Het is heel serieus. 'Mr Baron Michiels van Kessenich, burgemeester van Maastricht, loopt rond in een Mongools aandoend skipak. Zo figureert hij min of meer voor militair attaché van een bevriende mogendheid. Journalisten die de gevechtshandelingen volgen, moeten op hun hoede zijn. Een hunner valt zelfs de twijfelachtige eer te beurt gearresteerd te worden als spion-vijfde-colonner. Gelukkig kan hij zich als plaatsvervangend blokhoofd van de dienst Bescherming Bevolking legitimeren.'

'Daar komt Schouten aan!'

Het was niet allemaal zwaar in huize Schouten, er was ook ruimte voor ontspanning en sport. 'Het zeilen werd ons met de papepel ingegoten. Vader had een zeilboot. 8,25 m lang, 3 ton zwaar, 35 m² zeil en de boot heette De Swarte Hond. Daar gingen we vaak mee op vakantie. Vanaf de Maas gingen we via de Rijn en de Lek naar de Loosdrechtse plassen. In zoverre waren we natuurlijk bevoorrecht. Wie ging er in die tijd immers op vakantie, en dan... vier weken... en dan ook nog eens met een eigen zeilboot. Dan voel je je toch bijzonder,' vertelt Hein jr. De familie leeft in een zekere welstand maar moet ook kiezen. Wél een zeilboot betekent geen eigen auto. Voor zijn voorlichtingswerk ten behoeve van de Nationale Reserve gebruikt Hein een kleine Volkswagen Kever, beschikbaar gesteld door het leger.

De Swarte Hond, de zeilboot van de familie

Vader Hein is een geziene man in de Venlose gemeenschap. Daar hoort dan ook een bepaalde levensstijl bij. Je hoeft immers niet te verbergen dat je succesvol bent en aanzien hebt. Hein jr. vertelt: ‘Dat wilde hij ook wel onderstrepen met de zeilboot. Het was voor hem meer recreatie dan sport. Pa was geen sportman, alhoewel, hij bevorderde het sporten door ons zeker wel. We mochten alles doen. Voetballiefhebber was hij niet. Hij had ook weer iets tegen tennis. Dat vond hij al te bekakt.’

Waarom dan juist zeilen? Hein jr.: ‘Ik weet het niet precies. Maar vader zocht gewoon naar een vorm van recreatie die zeker in die tijd absoluut heel rustgevend en ook wel stoer was. Op zo’n boot houd je de familie natuurlijk bij elkaar. Dat wilde hij ook nadrukkelijk. Zeilen was voor hem ook familiesport. Ik betaalde de prijs voor het “bij elkaar houden”: ik sliep altijd in de kuip, onder de kajuit, vlak bij de motor. Een behoorlijk benauwde ruimte mag ik wel zeggen. Maar daar iets over zeggen zou niet geholpen hebben. Pa voelde zich op zijn gemak op de boot. Hij vond er rust, was de baas, had de zaakjes onder controle en was volop aanwezig als we een haven aandeden. “Daar komt Schouten weer aan,” werd er aan de wal of in andere boten of de haven wel geroepen. Waarom? Pa gebruikte vaak Clan [toffeetabak] voor zijn pijp. En dat rook je al van verre.’

‘Drentse moeder’

‘Mijn moeder was een Drentse. Die leerde ons goed met geld om te gaan.’ Begint Jan Schouten een betoog met deze introductiezin, dan weet iedereen: hij wil praten over de financiën van zijn bedrijf.

Moeder Schouten, Gretha Zegwaard, is rooms-katholiek. Haar moeder is Duits, haar vader wordt maar 42 jaar. Als oudste van vier kinderen neemt Gretha tijdens de Depressie van de jaren dertig veel zorgen van haar moeder over. Dat heeft invloed op de levenshouding van Gretha. Ze kan met ontberingen omgaan, weet zich op te offeren, is zich bewust van de waarde van geld en kan een gezin organiseren. Ze ervaart in haar werk als kindermisje bij de rijke familie Moes, wonend in een grote villa in Bussum, hoe prettig het leven kan zijn als je welgesteld was.

Mijn moeder leerde ons met geld om te gaan.

Hein jr. vertelt: ‘Ze gaf ons als zorgzame moeder ook echt iets mee, een mooi potje geld dus, soms uitbetaald in wat later wel uitzet werd genoemd.’ Gretha kan streng zijn. Haar echtgenoot is vaak op pad en met vijf kinderen valt er veel te redden. Ze is de manager van huize Schouten en kan een beroep doen op een huishoudster. Ander uitvoerend huishoudwerk is aan de kinderen. Jan, Hans en Hein ontkomen niet aan de strak geleide, dagelijkse corveebeurt. Als haar man een zeilboot voor het hele gezin koopt, zorgt Gretha ervoor dat de kinderen een kleine boot krijgen. ‘Dan kunnen ze oefenen.’

Brengt Hein Schouten zijn kinderen graag in aanraking met de ‘klassieken’ in de muziek, literatuur en bijvoorbeeld schilderkunst, Gretha luistert liever naar de vrolijke en populaire muziek op radio Luxemburg, de eerste commerciële zender in de tijd dat er alleen nog publieke zenders waren.

Het Sinterklaasfeest krijgt meer aandacht dan Kerstmis. Waarom? Gedichten maken, surprises verzinnen, dat betekende toch weer wat meer competitie in de familie.

Op zondag is luisteren naar het wereldpolitieke commentaar van G.B.J. Hiltermann vaste prik. ‘Hilterman beschouwde de wereldpolitiek zoals vader het graag hoorde. Ik zie pa nog zitten voor de radio, zijn pijp rokend. De pijp gaf hem rust en waardigheid. Dat hoorde bij het ritueel. Want dat was het, luisteren naar Hiltermann.’

Vader Hein leest, schaakt en puzzelt veel en speelt daarnaast zeer verdienstelijk piano. Dat etaleert als het ware zijn afkomst. Zijn eigen moeder, Gerritje Maria van den Hoek, was immers een vermaard concertpianiste in het vooroorlogse Nederland. Hein brengt de liefde voor muziek ook zeker over op zijn kinderen. Jan maakt enige jaren deel uit van het bekende oratoriumkoor Orpheus, geen

Jans essay wint een prijs: een driedaagse kennismaking met het Europese parlement, samen met de 17-jarige Marie van Laake uit Nijmegen. Het bezoek aan het Europahuis in Straatsburg wordt een blijvende herinnering. Ze krijgen de zilveren legpenning van de Raad van Europa uitgereikt. Jan en Marie worden toegeproken door de Nederlandse permanente vertegenwoordiger bij de Raad van Europa, de heer H. Mansfeld. 'Draag het Europees ideaal maar altijd uit!' houdt deze diplomaat Jan en Marie voor.

Jan wordt een bekende jongere die voor Europa opkomt. Hij mag zelfs verhaal doen voor de AVRO-radio. 'Achter de microfoon wist hij opeens zeker dat hij niet alleen van wedijveren hield maar vooral van winnen,' schrijft Hellwig. Drie jaar later, op 21 september 1961, wordt het vlaggenfront voor het Europahuis in Straatsburg met nieuwe kleuren verrijkt. Naast de vlaggen van de vijftien lidstaten – waaronder de Nederlandse driekleur – wordt de vlag van de republiek Cyprus toegevoegd. Een gele kaart van Cyprus en twee gekruiste olijftakken op een witte achtergrond symboliseren het nieuwe Cyprus, dat nu tot rust gekomen is. Cyprus is officieel toegetreten als zestiende lid van de Raad van Europa. Bij de plechtigheid zijn de zes Cyprische afgevaardigden in de raadgevende vergadering van de Raad van Europa – vier Grieken en twee Turken – aanwezig.

Lascursus of...?

Enmaal geslaagd gymnasiast is het even zoeken. 'Wat ga ik doen met mijn leven?' vraagt Jan zich af. Zijn vader is ook al enige tijd bezig met die vraag. Zijn Nationale Reserve staat ter discussie. In de loop van het jaar 1958 zet minister Kees Staf (1905-1973) door: hij wil de Nationale Reserve opheffen. De Koude Oorlog raakt over haar hoogtepunt heen. Hier en daar wordt al eens het begrip 'internationale ontspanning' gebruikt. Over de Nationale Reserve zegt Staf: 'Het leeft niet meer onder de bevolking. Er wordt te weinig voorlichting gegeven en propaganda bedreven.' Hein Schouten verbijt zich. Hoeveel tijd had hij niet besteed aan de propaganda voor zijn Nationale Reserve? Hij is nota bene een 'bekende Limburger', alleen al vanwege zijn vele voorlichtingsavonden en propagandatochten door de provincie.

De reservisten zien de bui al een tijdje hangen. Op 14 januari 1958 beschrijft een contactcommissie van reservisten, waaronder Hein Schouten, de grieven tegen de ministeriële beslissing. De reservisten stellen: 'De 12.600 leden van de N.R. zullen de Reserve pas verlaten wanneer zij eruit geschopt worden!' Het helpt niet, de Nationale Reserve verliest haar zelfstandigheid en ook Steun Wettig Gezag wordt opgeheven. Het komt zelden voor in die dagen, maar de communist Marcus Bakker is het met de regering eens: 'Die anti-Sovjet-bataljons van de Nationale Reserve zijn verworden tot anti-Sovjet-glimwormen en zijn een nationale sof.'

Jans moeder staat haar man bij in zijn strijd en zoektocht tegelijk. Zij heeft daarbij een hekel aan twijfelen. Aanpakken is een van haar deviezen, en dat geldt zeker ook voor Jan, die net glansrijk geslaagd is voor het gymnasium. Ze heeft een advertentie voor hem uitgeknipt. Jan lacht er vandaag nog om. 'Het was er een over een lascursus, stel je voor. Waar dat vandaan kwam? Goede zorg natuurlijk. Ik moest iets gaan doen wat binnen bereik van de familie was. Zo snel mogelijk aan de slag en niet stilzitten. Dat was taboe.'

Een slag in de lucht is de advertentie niet helemaal. Jan wil wel met zijn handen werken. Hij ziet immers niets anders om zich heen. Vader Hein kan van zichzelf zeggen: wat mijn hoofd bedenkt, kunnen mijn handen maken. Hein jr.: 'De zolder was helemaal ingericht als vaders heiligdom, een sleutel- en knutselruimte. Hij onderhield de zeilboot helemaal zelf. Hij maakte zelfs eens een luchtgekoelde motor voor de boot.'

De jongere broer van Jan, Hans, timmert zelf een zeilbootje in elkaar. Jan wil niet achterblijven, maar met de handen werken is niet zijn sterke kant. Hij helpt mee om de zeilboot te onderhouden. Hij kan 'bikkelen' als hij geld nodig heeft. Dan schroomt hij de noeste lichamelijke arbeid niet. Zo werkt Jan enige weken in de buurt van Bonn aan een gaspijpleiding, die van Keulen naar Marseille moest lopen. Maar daar ervaart Jan ook dat dit werk niet zijn toekomst moet bepalen. Terugkijkend zegt Jan: 'Ik deed dat onderhoud van de zeilboot natuurlijk. Maar... ik vond het niet erg als een ander, bijvoorbeeld mijn vader of een van mijn broers, mij het werk uit handen nam. Hoe vaker de ander zich aanbood, hoe meer ik mij gedeisd hield. Ik denk weleens, daar komt mijn vaardigheid in delegeren vandaan. Ik stond dat werk graag af.'